

Prolog

Na křídlech písně jsem přistála na neobyčejném místě a v neobyčejné době – v Praze devadesátých let. Pocházela jsem ze srdce Ameriky, táhlo mi na čtyřicítka a toho času jsem coby profesionální zpěvačka žila s galantním starším manželem ve Francii – a najednou mě strhl proud světových událostí.

Když to v listopadu 1989 prasklo ve východní Evropě, sledoval v televizi tamní dějinné zvraty celý zbytek světa. Osvobozující vlna, která se vzedmula na Václavském náměstí, zasáhla i náš byt v Nice vzdálené od Prahy přes tisíc kilometrů a já se vzepjala s ní. České kořeny mě vtáhly tou společnou silou, která i mě pohnula k osobnímu účtování.

Musela jsem něčím přispět, a to, co jsem udělala, mi změnilo život.

Slavili jsme s Johnem a připíjeli si šampaňským, už když se východoněmeckým disidentům podařilo docílit pádu Berlínské zdi. Pak se revolta v divoké kaskádě přehnala napříč celým regionem. Totalitní vlády jedna po druhé podléhaly volání po svobodě, které se ozývalo z protestujících a slavících davů v ulicích a na náměstích. Nemohla jsem se dočkat, až se proti režimu postaví i vlast matčiných předků. A Československo si vedlo přímo znamenitě. Stalo se miláčkem světové veřejnosti díky svému charismatickému vůdci i důstojnému průběhu převratu. Jeho nový prezident Václav Havel se už těšil mezinárodnímu uznání díky svým hrám, esejům i disidentské činnosti, za kterou opakovaně končil ve vězení. Nenásilné povstání si vysloužilo přezdívku sametová revoluce a já v té metafoře nikdy neviděla žádnou poddajnost ani zbabělost. O takové

radikální změně se v zemi dlouho snilo, uskutečnila se velmi chytře a byla těžce vydobytá. Krom toho jsme vyrozuměli, že všechno proběhlo poměrně hladce i díky tomu, že vládnoucí komunisté upustili od použití síly, jinak by se samet nového československého hávu jistě značně pomuchlal a potrhál.

S hrůzou jsme přihlíželi barbarství v Rumunsku, kde se svržení bývalého prezidenta Nicolae Ceaușesca a jeho ženy Eleny neobešlo bez děsivého krátkého procesu a popravčí čety. Někteří Češi by to byli bezpochyby rádi dali sovětským nohledům sežrat. Ale Havel potlačil vztek krajanů šlechetným apelem: „Ti, kteří se dlouhá léta násilně a krvavě mstí všem svým protivníkům, se v tuto chvíli bojí nás. Nemají důvod. Nejsme jako oni.“

Herečku ve mně oslnila shromáždění odporu vedená dramatikem, která v Československu připomínala nazvučenou a nasvícenou divadelní produkci s rockovými kapelami, operními zpěváky a modlitbou za tuto krajinu, kterou zpívala Marta Kubišová. Projevy na nich pronášely největší symboly naděje – známé hlasy literatury, hrdinové disentu, a dokonce i zapovězený katolický kněz. Organizovaly se z balkonu uprostřed Václavského náměstí za pomoci prvotřídní aparatury donesené z místních divadel a vysílaly se do světa. Rozjařené zástupy zvonily klíči nad hlavou na znamení solidarity. Něco z radosti v těch tvářích a z řinčení svobody rozezvučelo strunu i ve mně. Jejich nespoutaná lidskost mi v srdci vzbudila naději. Mohlo by se jejich osvobození stát i mým? Mohlo by mě zbavit vnitřních zmatků?

Ztotožnila jsem se s nadšením Čechoslováků, byť obezřetným, že po desetiletích totality dostanou šanci vládnout sami sobě. Když vykročili do té závrtné atmosféry a na stupně svobody, jistě si kladli otázku, kým chtějí být a jaké místo v dějinách chtějí do budoucna zaujmout.

A právě v tom bodě jejich příběhu jsem se konečně ocitla v domovině svých předků. Předtím jsme s Johnem vyráželi z našeho přístavu ve Francii na cesty po západní Evropě, ale za železnou oponu jsme se nikdy neodvážili. Přestože Jandovi a Tomanovi, tedy rodina mojí maminky, se v devatenáctém století vystěhovali z Moravy, odrazovala nás od návštěvy obtížná byrokracie spojená se získáním turistických víz. Navíc se mi příliš nezamlouvala představa, že bych si jako kapitalistka měla užívat dovolenou mezi lidmi utiskovanými socialistickým režimem. Tehdy by mě nebylo ani napadlo, že pár měsíců po sledování, jak se ta alegorická opona zvedá, se rozjedu do Prahy, abych tu vystoupila na koncertě, a krátce na to se tu usadím.

Od chvíle, kdy jsem stanula na této scéně, přesněji řečeno na pódiu legendárního pražského klubu Reduta, kam mě pozval nově zvolený prezident země, uběhlo přes třicet let. S každým dalším rokem se ve mně pomalu vzdouvala touha popsat ten nepředstavitelný zážitek a následnou zkušenost, až hrozilo, že přeteče. Buďto jsem musela zavřít kohoutek, nebo ji kapku po kapce proměnit ve slova. Jakmile jsem se rozhodla vypustit ji a uvolnila místo vzpomínkám, proudily ke mně jedna za druhou, některé utišily žízeň jako osvěžující pramínek, jiné se ničivě přihnaly v rozbouřeném vlnobití. A třebaže mě dnes surová realita těch opojných a smělých časů niterně zasahuje stejně jako tehdy, vedou mě ke sdílení toho, co jsem tu zažívala, mnohem ušlechtilejší pohnutky.

Bojím se, že lidé zapomínají, nebo možná nikdy nevěděli, že revoluce v Evropě roku 1989 drasticky změnila celý svět, osvobodily miliony životů, byly zářným příkladem toho, jakou roli může v politické přeměně sehrát umění, a poukázaly na význam jednotlivce v dějinách. Takovým významným umělcem a člověkem byl i Václav Havel, literát a politik proti své vůli. Zastával osobní odpovědnost a zodpovědnou občanskou

společnost. Věřil že láska, soucit, pokora a odpuštění jsou nezbytnou součástí morálního a duchovního potenciálu světa stát se lidštějším. A zdůrazňoval, že „vnucená maska apatie“ a cynismus, jež za komunistického režimu bývaly normou, už se za normální nikdy považovat nesmějí.

Havlova nadčasová vize znovu nabývá na významu, neboť demokracii a lidská práva ohrožují další totalitní režimy, autokratičtí vůdcové a nestoudné invaze. My, kdo jsme slyšali jeho poselství, v sobě uchováváme ducha oné doby a je naším úkolem sdílet svůj pohled na minulost a podělit se o to, co nás naučila.

Můj život se v té ohromující éře protkal s bohatou historií mých československých kořenů a s předivem odolného a laskavého národa, který si získal můj hluboký obdiv. Žila a pracovala jsem mezi jeho lidmi a sledovala jsem jejich úsilí a štěstí spojené s přechodem od komunismu k demokracii, od centrálně řízeného hospodářství k tržní ekonomice. Ta zkušenost proměnila i mě, byť se pojila s osobním utrpením a ztrátou.

Zůstanu se svou osvojenou vlastí spojená a ta porevoluční léta znějí ozvěnou jako *Sinfonietta*, v níž Leoš Janáček použil žestě, tympány a činely, aby oslavil svobodné Československo, které vzešlo zpod temného útlaku rakousko-uherského mocnářství rozpadlého v roce 1918. I Janáček pocházel z Moravy a své dílo napsal „na počest současného svobodného člověka, jeho duchovní krásy a radosti, síly, odvahy a odhodlání bojovat za vítězství“. O jednadsmdesát let později vybojovalo Československo další vítězství. Triumfální činely svobody se znovu rozezněly a v jejich rytmu jsem se k tomu náročnému pochodu přidala i já.

Ten vítězoslavný duch i mě naplnil nadějí a s vidinou nekončných možností jsem se připojila k postkomunistickému rozmachu, který utvářel budoucnost země. Moje firma po-

mohla desítkám tisíc lidí vstoupit na mezinárodní trh. A třebaže jsem nikdy v životě nepracovala tak tvrdě jako za svých pražských let, vděčím za úspěch v podnikání Čechům.

Sedím v křesle za psacím stolem a můj oblíbený literární koutek u velkého okna mi nabízí výhled na konejšivou nebras-kou krajinu. Venku před starým cihlovým domem je rozlehlá městská zeleň lemovaná alejemi neopadavých stromů. Jejich houšť a přírodní pastvina mi připomíná české lesy i to, jak Češi zbožňují přírodu, jak rádi jezdí na chaty a chalupy, chodí na houby a zahradničí. Mé tady a teď je prosyceno pocitem spřízněnosti a vřelými vztahy s lidmi, kteří mě pojí s někdejší životem v srdci Evropy, o němž oddaně píšu.

Ten příběh se obejde bez příkras, bez trylků, jakými pěvci zdobívali barokní árie. Doufám, že pouhé vyprávění o mojí cestě životem – o holce vychovávané česko-americkou vdovou v americkém městě, která zpívala v ulicích Paříže a později v Ritzu a stala se součástí českého přechodu k demokracii – samo o sobě poučí i pobaví.

Pozoruhodné je už jen to, co mě do Prahy přivedlo. Ono pozvání nijak nesouviselo s mým původem ani s podnikáním, které jsem tam později rozjela. Všechno způsobila jedna píseň.



1 Reduta

Premiéra. Natřískáno. Nakoukla jsem do sálu zpoza opony. Ve světle reflektorů se vznášela oblaka kouře z cigaret a znemožňovala mi najít jediné tváře, které bych mohla poznat: ředitele Pragokonzertu, příbuzné z Frankfurtu a manžela. Zbytek obecenstva pro mě byl cizí. Cizí, a přesto důvěrně známý, jako příbuzní, kteří vám drží palce. Za těch pár dní v zemi jsem u lidí, s nimiž jsem se potkala, rozeznávala rysy podobné mým bratrancům a sestřenicím, tetám, strýčkům a prarodičům z matčiny strany. Že pocházíme z téhož zemitého rodu, se nedalo zpochybnit.

Sotva se při nástupu protlačím davem, ale byla jsem odhodlaná držet se pokynů, které mi dal tanečník a choreograf Andy de Groat. Pár měsíců předtím jsem se za ním vydala vlakem z Nice do Paříže. A on mi ke každému číslu sestaveného repertoáru vymyslel choreografii, k některým volněji, k jiným pevně danou – kdy se mám postavit, kam si mám sednout, jak se mám pohybovat, jak tančit, stepovat, otočit se tak přirozeně, aby nikdo nepoznal, že jsem to nacvičila. Naučil mě, jak se vyhoupnout na klavírní křídlo, jak si na něm udělat pohodlí, abych mohla zpívat od srdce, jak z něj zase bez žuchnutí sklouznout.

Odmala jsem z vlastního těla bývala nesvá – mrzelo mě, že jsem v dětství nechodila na tanečky, v pubertě jsem přibrala a pak jsem to shazovala pomocí všelijakých zaručených diet – a i když už jsem ty sklony svedla jakž takž opanovat, přece jen jsem si občas dělala hlavu se svým vzhledem a schopností pohybovat se s grácií. Andy mě veškerých obav zbavil. Beze

slov rozptýlil stud a pomohl mi pochopit, že pro pravdu a svobodu jsou prokletím.

Vzhlížela jsem k Andymu s ještě větší úctou, když jsem se dozvěděla, že na jedno z jeho divadelních představení psal recenzi francouzský surrealistický básník Louis Aragon. „Pokud se svět změní a lidé se budou pohybovat svobodně, svobodně, svobodně jako zmíněný tanečník... pak se člověk proměnil svobodou.“ Zmíněným tanečníkem byl Andy de Groat.

Mně Andy říkával: „Anne Marie, ty se podvědomě pohybuješ naprosto přirozeně. A toho se drž. Věř tělu.“ Mluvil o „prožitku pohybu“ a chtěl po mně, abych „naslouchala celým tělem a nechala se rozechvět zvukem“, což mi „pomůže přesně se vyjádřit každíčkým pohybem“. Anebo abych zůstala bez hnutí stát a nechala působit slova.

Nejdůležitější pro každé vystoupení je entré, zdůrazňoval Andy. Předpokládal, správně, že jeviště Reduty bude mít boční křídla pro vstup umělců. Až nás uvedou, chtěl Andy, aby se tradičně z boku objevil jenom můj klavírista Bob McCoy, usadil se ke křídlu a spustil impozantní předehru k naší první písni *Sophisticated Lady*. A já se měla řídit jeho tóny, nečekaně nastoupit ze zadní části sálu a pomalu dojít na pódium jako titulní dáma na úrovni.

Během zkoušek v Paříži jsme ale ani jeden nepředpokládali reálnou situaci v Redutě, do níž jsem měla vplout – přeplněný klub s neuspořádaným sezením. Neměli tu řady ani uličky, jen shluky obých sametových banketek a židlí roztroušených tady a onde. Jak hostí v sále přibývalo, přidával personál sezení a zaplňoval volný prostor.

Začínáme. Uvedli nás. Bob nakráčel ke klavíru a spustil úchvatnou předehru. Stála jsem vzadu nalepená na černou stěnu a srdce mi bušilo snad ve všech pórech. Ne nervozitou: cítila jsem, že žiju naplno. Těch šestnáct písní jsem znala zpa-

měti a hlavou se mi nehonily ani naučené řádky průpovědek mezi nimi. Nic takového. Vyčkávaly přímo v srdci, až přijdou na řadu a vytrysknou ze mě jedna za druhou, upřímně a vášnivě.

Když Bob obecenstvo navnadil, vykročila jsem do tlačenice. S úlevou a radostí jsem sledovala, jak se přede mnou dav v naprostém tichu (až na příležitostné užaslé výdechy) rozestupuje, abych se mohla dovlinit na pódium.

Smaragdově zelená taftová róba se mi řasila na rukou a stahovala mi pas, obepínala boky a stehna a od kolenou se rozšiřovala až na zem a mluvila sama za sebe. Vyplnila jsem ji křivkami, že div nepraskala ve švech stejně jako sál. Řídila jsem se Andyho instrukcemi přesně tak, jak jsme je nazkoušeli. Natáhla jsem pravou ruku do uvolněné uličky a nechala levou pod lehkým úhlem pevně za sebou. Mezi ukazováčkem a prostředníčkem jsem totiž svírala dlouhou jantarovou cigaretovou špičku se zapálenou petrou, z níž se za mnou táhl dým.

Předehra měla smísit melodrama s frivolností, a to se nám povedlo. Jakmile jsem došla k pódiu, zaimprovizoval Bob na závěr předehry, abych mohla doplout doprostřed jeviště, obrátit se k divákům čelem, potáhnout z cigarety a pomaloučku vypouštět vzhůru jeden kroužek za druhým.

„They say, into your early life romance came...“ zabroukala jsem tichým hlasem beze stopy rozechvění, *„and in this heart of yours burned a flame...“* pokračovala jsem s neotřesitelným vědomím, že Praze předkládám svůj největší dar a úvodní písní částečně dávám všanc i pravdu o vlastním životě. Na závěr *„a flame that flickered one day, and died away...“* jsem cigaretu típla o popelník a přešla k dalšímu verši. Padající špendlík by se v tu chvíli rovnal hromu. Hlas jsem posadila přesně. Nazvučili to tu dokonale. Bobova hra brala dech. Byla jsem ve svém živlu.

Navzdory vlastní svůdné cigaretce jsem musela požádat provozního, aby se další večer obrátil na obecenstvo, jestli by byli

tak laskaví a během mého vystoupení nekouřili. Ten pátek zhoustl dým natolik, že jsem se při hlubokém nádechu div neudusila.

Zpěvákům se nedoporučuje začínat večer pomalou baladou, ale tentokrát zapůsobila. Známa skladba Duka Ellingtona vyšperkovaná jemnou chromatikou mezi neobvyklými intervaly si dovedla získat pozornost a byla krátká. Skončila dřív, než se přítomní stačili vzpamatovat, a my plynule přešli k rytmicky uhrančivé skladbě *Witchcraft* od Cye Colemana, po níž měli patřičně očarovaní diváci poprvé šanci reagovat. Synergii mezi interprety a obecnstvem stvrdil ohlušující potlesk.

Nastala chvíle pro úvodní slova. Umím ty věty v češtině dodnes nazpaměť: „Dobrý večer. Jsem ráda, že jsem tady v Praze poprvé. Rodina mojí maminky přijela do Ameriky z Čech a Moravy před několika generacemi. Blahopřeji vám, československým lidem, k sametové revoluci. My, vaši zahraniční příbuzní, jsme hrdí.“

V sále zavládlo nadšení. Od toho okamžiku až do poslední úklony jsme pokračovali v téměř neskutečné souhře. Vystupování bývá uspokojivá a zajímavá práce, ale pořád je to práce. Někdy se ovšem koncert promění v kreativní proces, který umělec nemá vědomě pod kontrolou. Já i Bob jsme se teď vyžívali v tom druhém.

Prokládala jsem písňě navrčenými českými větíčkami, které se ze mě jen řinuly. Program jsme korunovali písní, kterou jsem napsala pro prezidenta země a jeho lid, *Jen láska stačí nám*. Václav Havel ji ten večer neslyšel. Ale to nevadilo. Četl ji a pozval mě do své země. Bála jsem se, abych z textu nevyšla jako idealistka, rozmazlená Američanka, která vrší prázdné superlativy na mnohoznačná klišé. Ale pak jsem si řekla, že když John Lennon psal *Imagine*, nejspíš se asi taky netrápil tím, jestli jeho óda na lidskost a mír osloví cyniky. Pokud diváci

mou píseň odmítnou, můžou si to vyřídit se svým prezidentem.

Obávala jsem se zbytečně. Vřelé přijetí v Redutě odráželo velkorysou pohostinnost, která provázela celou první cestu do stověžaté Prahy. Těžko se dalo uvěřit, že ještě rok předtím, v říjnu 1989, žili Čechoslováci ve značně omezeném prostředí, protože komunisté jim zakazovali západní umění, hudbu i literaturu. Od té doby se společnost čím dál víc otevírala, ale zahraniční kulturní akce se ještě konaly zřídkakdy. A já tu teď zpívala uprostřed středověkého města v nabitém klubu.

Po páteční premiéře jsem měla možnost seznámit se s místními hudebníky, lidmi od divadla a novináři, kteří mně i Bobovi přišli do zákulisí poděkovat. Někteří se vrátili i další večer a přivedli přátele a známé. Rozkřiklo se to. Vyšly recenze. V jednom novinovém článku stálo, že mé vystoupení lákalo hned trojnásob – americká zpěvačka žijící ve Francii si největší oblibu získala svým českým původem a ochotou mluvit česky.

Z Čechů, s nimiž jsem se setkala při svých koncertech a na večírcích po nich, vyzařovala euforie a velká očekávání stran budoucnosti. Okouznilo mě, jak jsou kultivovaní a zdvořilí. Vychování se mísilo se skromností a roztomile upozadovali nebo snad shazovali sami sebe. Přes jejich upřímnou laskavost jsem ze svých protějšků při hovoru vycítila cosi, co se dá těžko popsat, snad potlačované chvění nebo disonantní *arpeggio*. V duchu jsem se snažila napojit na jejich způsob uvažování. Možná to byla nedůvěra k cizincům... rozpaky z vlastní minulosti... dopal na ty, kdo směli vyrůstat ve svobodě... obava, že změna poměrů je dočasná. Mohla jsem se jen dohadovat.

Netušila jsem, jak se žilo za železnou oponou, a proto jsem kolem toho tématu chodila po špičkách. A místní se stejně raději dívali kupředu, než ohlíželi nazpátek. Při hovoru přeskačkovali jakoukoli zmínku o minulosti a já postrádala povědomí

a diplomacii, abych se na ni citlivě optala. A tak jsem zůstala u pozorování. Viděla jsem ty, kdo ztratili čtyřicet let – a dost možná přes padesát včetně nacistické okupace. Neuniklo mi ani oblečení většiny na ulicích, v tramvajích a obchodech: staromódní šaty, zašíváné zimní kabáty, opakovaně podrážené boty z rozpraskané kůže. Na veřejnosti se nikdo radši neprojevoval, všichni se pohybovali se sklopenýma očima a jen občas letmo mrkli nalevo napravo. Připadali mi... ne nevlídní..., ale úzkostliví, obezřetní, podezřívaví.

V podstatě všichni kolem mě až na posledních jedenáct měsíců strávili život v totalitním státě. To trauma v nich vězelo hluboko a nemluví o něm. Když jim jazyk rozvázalo pár panávků becherovky, přešly zábrany v rozvernost, laškovali a trousili vtípky. Moji noví přátelé se bavili o nadějích do budoucnosti, ale minulost jim zamykala rty.

Ani já jsem nedávala k dobru podrobnosti osobního života, nechávala jsem si pro sebe, jak mi nahání strach, že manželovi ubývá sil, že piju a že musíme z finančních důvodů začít znovu. Jenže v Československu všichni začínali znovu – v demokracii, v tržním hospodářství, ve světě čerstvých příležitostí a v nové společnosti motivované Havlovým revolučním heslem „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí“.

Když jsem svou baladu o lásce a naději nabídla národu, který mě k ní inspiroval, přijali ji s otevřenou náručí. Jejich vřelost spolu s krásou města, všeobecným probouzením a morálním vedením v podobě poetického prezidenta mi vlily sílu do žil. Zatoužila jsem tu zůstat, čerpat z té energie a být součástí obrovské změny. Věděla jsem, že nezměrná práce, která Českoslováky čeká, nebude ani zdaleka idylická. Přerod v demokracii se potáhne na dlouhé lokte. A i když jsem k ní už teď snad alespoň malinko přispěla tím, že jsem na Havlovo pozvání přijela, chtěla jsem udělat víc. Patřit k nim. Pokud slevím ze

svých nároků a oni zvýší ty svoje, podaří se nám možná vykročit neprošlapanou cestou společně.

Když se můj debut v Praze chýlil ke konci, přemítala jsem nad tím, co mě kdysi ke Starému světu přitahovalo především – moje láska k cizím jazykům, kulturám a hudbě. Myslela jsem na sebe zamlada a jak jsem se protloukala tehdy. Tolik se toho za dvacet let změnilo. Tolik se toho měnilo teď.